

*Ті чорні дні Голодомору,
Мов рана, що не заживає,
Вони крізь час тривожать душу,
І спокою Вона не має...*

Галина Нечесна

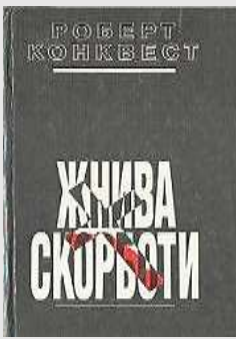
У четверту суботу листопада відзначається сумна дата – роковини Голодомору 1932-1933 років, які залишаються в пам'яті українців як одна з найстрашніших сторінок нашого минулого. Нинішнє покоління має глибоко усвідомити масштаби пережитого лихоліття, зробити все для збереження пам'яті про загиблих.

Голодомор – акт геноциду українського народу, здійснений керівництвом ВКП(б) та урядом СРСР у 1932-33 роках шляхом організації штучного масового голоду, що спричинив загибель мільйонів українців у сільській місцевості на території Української РСР та Кубані, де переважну більшість населення становили українці. Визнання Голодомору геноцидом українського народу законодавчо закріплено Законом України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», ухваленим Верховною Радою України 28 листопада 2006 року.

Майже 55 років в СРСР Голодомор замовчувався під страхом заслання, а то й розстрілу. Страшна правда передавалася пошепки дітям від батьків і дідів. В Україні офіційно про Голодомор 1932-1933 років буде сказано лише наприкінці 1987 року. Тоді як на Заході цю страшну трагедію почали досліджувати ще в 30-х роках ХХ століття, практично, з часу її виникнення.

Про голод в СРСР вперше повідомив британський журналіст Малколм Маггерідж (1903-1990). На початку 1933 року він дістався до охопленої голодом України. Завдяки його трьом статтям та роману «Зима у Москві» (1934) Велика Британія дізналася про страшну трагедію. *«Я ніколи не посмію цього забути... Хліборобів, які в снігу на колінах жєбрають шматок хліба»*, - писав Маггерідж. Після першої ж його статті радянська влада заборонила іноземним журналістам їздити до вражених голодом територія країни.

Найґрунтовнішою науковою працею про Голодомор стала книга американського історика-радянолога Роберта Конквеста (1917-2015) «Жнива скорботи». Вона з'явилася в 1986 році й до сьогодні залишається найвідомішою у світі працею про голодомор в Україні.

Конквест, Р. Жнива скорботи : колективізація і голодомор / Р. Конквест. – Київ: Либідь, 1993. – 384 с., іл.

Висновок автора полягав у тому, що селянство України стало жертвою страхітливого експерименту – «терору голодом». У 1993 році книга «Жнива скорботи» вийшла друком і в Україні.

У 2007 році було здійснено новий переклад книги у рамках спеціальної програми «Уроки історії: голодомор 1932-1933 років», запланованої міжнародним благодійним фондом «Україна 3000».

Із тих, хто розповів світові про трагічні події в Україні 1932-1933 років був Джеймс Мейс (1952-2004) – американський історик, Голова Комісії Конгресу США зі збору свідчень очевидців голоду, автор безлічі публікацій про голодомор. Саме він запропонував запалювати свічки в знак пам'яті за померлими: «... щоб прості українці запалили в цей день в вікнах свічки – вони стануть поминальними свічками за батьками, дідами, прадідами, вони освітять майбутнє без жертв, без насильства, без жахів».

У результаті роботи Комісії було опубліковано тритомник майже двох сотень усних свідчень про голод в Україні. В нашій країні ці матеріали перевидані у 2008 році.

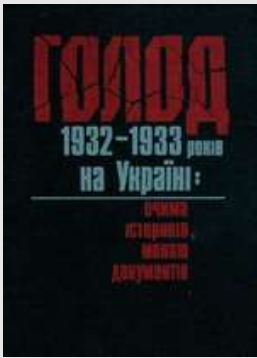
Великий голод в Україні 1932-1933 років : у 4 т. / Ін-т історії України НАН України ; виконав. Директор Комісії Джеймс Мейс. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008.

Видання містить свідчення очевидців-емігрантів з України, що пройшли крізь пекло голодомору. Свідчення збиралися впродовж 80-х років ХХ століття для спеціальної Комісії Конгресу США. На підставі зібраних і проаналізованих матеріалів було сформульовано 19 висновків, найголовнішим серед яких стало визнання злочину проти українського народу актом геноциду.

Завдяки цій книзі світ дізнався про одну з найбільших гуманітарних катастроф в історії людства.

Вперше офіційно про голод 1932-1933 років в Україні було сказано наприкінці 1987 року. Згодом на цю тему почали дискутувати відвертіше». В 1990

році в Україні дозволили публікацію книжки «Голод 1932-1933 р.р. в Україні: очима істориків, мовою документів».

Голод 1932-1933 років на Україні : очима істориків, мовою документів / Ін-т історії партії при ЦК Компартії України – філ. ін-ту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС ; [упоряд. Р. Я. Пиріг (керівник) та ін.]. – Київ : Політвидав України, 1990. – 603 с.

Це збірник досліджень з даної теми науковців Діброва С. С., Панчука М. І., Кульчицького С. В., Савельєва.В. Л. Збірник містить розсекречені архівні матеріали, що висвітлювали справжні причини, хронологію та наслідки голодомору.

В 2006 Служба Безпеки України розсекретила понад 5 тисяч сторінок державних архівів про Голодомор. В цьому ж році Верховна Рада України прийняла «Закон України №376 про голодомор 1932-1933 років в Україні», яким визнано цю трагедію геноцидом українського народу.

З 2015 року відкритий повний доступ до архівних матеріалів радянських каральних органів, аби минуле, зокрема історія Голодомору, ніколи не ставали об'єктом цензури і маніпуляцій. Українська спецслужба розкрила для вітчизняної та світової спільноти наявні в неї архівні документи, які залишилися від часів тоталітаризму.

Голодомор 1932-1933 років в Україні : документи і матеріали / Н А Н України, Ін-т історії України [та ін.] ; [редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.]. – Київ : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія» , 2007. – 1126 с.

Розсекречена пам'ять : Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД / Служба безпеки України ; Міжнар. благодійний Фонд «Україна 3000» ; [редкол.: В. Даниленко (відп. ред.) та ін.]. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. – 603 с. : тадл., фотогр.

У книгах вміщено великий комплекс документів і матеріалів, які переконливо розкривають причини, перебіг, масштаби та наслідки страшної соціогуманітарної катастрофи українського народу. Це найповніші тематичні зібрання автентичних джерел з історії українського голодомору. Документи розповідають про здійснення органами держбезпеки масових політичних репресій, у тому числі й з метою приховування правди про Голодомор. Десятиріччями ці

документи зберігались під грифом секретності і були недоступними для дослідників.

Голодомор 1932-1933 років в Україні мав штучний і зумисний характер, що згідно зі статтею 2 Конвенції від 9 грудня 1948 року про запобігання геноциду та покарання за нього дає підстави стверджувати, що мав місце геноцид українського народу. Про навмисність дій тоталітарного режиму свідчать безпосередні дії радянської влади в Україні: занесення сіл на «чорні дошки», збір натуральних податків з українського населення, обмеження переміщення, великі обсяги експорту хліба за кордон, відмова від міжнародної допомоги.

Правду про голодомор як геноцид українського народу несуть наші історики. Серед них – Станіслав Кульчицький, доктор історичних наук, професор. Темі голодомору він присвятив багато своїх наукових праць, книг, досліджень.

Кульчицький, С. В. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення / С. В. Кульчицький. – Київ : Наш час, 2007. – 422 с.: фотогр., табл. – (Невідома Україна)

У цій книзі на підставі багатьох документів і свідчень автор розкриває причини голодомору, встановлює його геноцидну природу. Науковець з'ясовує, чому для Кремля регіони з найбільшою концентрацією українського населення становили особливу небезпеку, внаслідок чого тільки проти них було застосовано найтяжчу форму терору – терор голодом. Масштаби трагедії були такі, що дозволяють голод у цих районах визнати геноцидом.

Голодомор забрав (за даними Українського інституту національної пам'яті) 4,5 млн. життів. Так у червні 1933 року в Україні помирали: щодоби – 34 170 особи, щогодини – 1420 особи, щохвилини – 24 особи. Деякі історики вважають, що кількість жертв була більшою.

До трагедії Голодомору також звертається український історик, доктор історичних наук, провідний науковий співробітник інституту історії України НАН України, керівник Центру досліджень геноциду українського народу Василь Іванович Марочко.

Марочко В. Територія Голодомору 1932-1933 рр. – Київ, 2014. – 64 с. (Голодомори)

У книзі в науково-популярному форматі розповідається про формування території голодомору (1932-1933 рр.), простежено відмінності між голодом та голодомором, процес перетворення в Україні голоду в голодомор – геноцид.

У порівнянні з ситуацією в Україні розглянуто голодомор на Кубані, в Казахстані та Поволжі. Показано, що прояви голоду в інших регіонах Росії не мали характеру голодомору. Автор пише: *«Важко поділити біль і жах, але жодна з областей РСФРР не мала такого територіального покриття голодним лихоліттям, як Україна. Ця сумна першість коштувала щонайменше 7 млн. жертв, це спонукає до усвідомлення злочину Геноциду».*

У 2008 році кафедрою міжнародного права Національного університету «Києво-Могилянська академія» був започаткований щорічний науковий семінар «Голодомор в Україні у світлі Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні» і міжнародного права».

Голодомор 1932-1933 років в Україні як злочин геноциду згідно з міжнародним правом : [монографія] / [за наук. ред. В. Василенка, М. Антонович]. – Вид. 3-тє, допов. – Київ : ВД «Києво-Могилянська акад.», 2014. – 363 с. : іл., карти.

У монографії розглядаються складні правові аспекти Голодомору 1932-1933 рр. в Україні, а саме методологія його правової оцінки, історико-правовий аспект Голодомору, питання правової кваліфікації Голодомору як геноциду та інші аспекти.

Тема Голодомору набула широкого міжнародного резонансу. Парламенти 15 країн та Ватикан визнали Голодомор 1932-1933 років в Україні геноцидом українського народу. До цієї теми звертаються не тільки українські, але й іноземні науковці. З ініціативи Українського інституту національної пам'яті, національної Академії наук України проводяться Міжнародні наукові конференції, матеріали яких друкуються у збірниках.

Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини, демографічні наслідки, правова оцінка : матеріали міжнар. конф. Київ, 25-26 вер. 2008 р. / Укр. Ін-т нац. пам'яті ; [відп. ред. І. Р. Юхновський]. – Київ : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 447 с. : схем., табл.

Учасники конференції обмінялися результатами наукових досліджень, що стосуються причин і наслідків Голодомору 1932-1933 рр. в Україні, а також обговорили сучасні проблеми правової оцінки Голодомору.

У 2008 році до 75-річчя Голодомору на замовлення Українського інституту національної пам'яті було випущене науково-публіцистичне видання «Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні» – унікальне за змістом, масштабами та соціальними наслідками видання. Підготовка томів здійснювалася за участю обласних державних адміністрацій, Держкомархіву, Міністерства освіти і науки, Національної академії наук України, обласних пошуково-видавничих наукових редакцій «Книга пам'яті України», десятків державних та громадських організацій, тисяч краєзнавців, архівних працівників, вчителів та учнів загальноосвітніх шкіл. Видання включає 18 регіональних та окремих зведених томів.

Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні / [редкол.: В. Ющенко (голова), та ін. ; І. Юхновський, В. Верстюк, В. Борисенко та ін.]. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2008. – 950 с. : фотогр.

У виданні узагальнено сучасний стан наукових досліджень з Голодомору. На основі архівних джерел та свідчень очевидців розкриваються причини, масштаби та наслідки Голодомору 1932-1933 років. Публікується реєстр архівних документів, перелік населених пунктів, мешканці яких постраждали під час цієї трагедії. Подано вибрану бібліографію та оригінальні фотодокументи.

Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 років в Україні. Донецька область : [у 2 ч.] / [редкол. : О. Л. Третяк (голова) та ін.] ; Укр. ін-т нац. пам'яті [та ін.]. – Донецьк : Регіон, «СПД Блєднов», 2008.

У книзі 4 розділи:

Розділ 1. Мартиролог – перелік померлих за 1932-33 роки з вказаними фальсифікованими лікарськими діагнозами;

Розділ 2. Документи;

Розділ 3. Свідчення очевидців;

Розділ 4. Вікопомне – фотокопії статей, фоторепортажів, інформаційних повідомлень на шпальтах газет.

Поряд з цим виданням є досить багато книг про Голодомор у Донбасі, що спростовують твердження запеклих політиканів про відсутність цієї трагедії у нашому краї. Вона була, жахлива й невблаганна. Донбас ніс такого ж важкого хреста як уся Україна.

Підтвердженням цього є книга донецького журналіста, громадського діяча Станіслава Бледнова.

Бледнов, С. Ф. Голодомор в Донбасі (1932-1933 рр.) : авторський роздум, свідчення, документи / С. Ф. Бледнов. - Донецьк : Донбас, 2008. - 304 с.

В книзі опубліковані матеріали про репресивні заходи щодо селянства в 1932-1933 роках, свідчення мешканців краю про Голодомор, фотокопії архівних документів. За словами автора книги: *«Фотокопії документів, надруковані в цій книзі – унікальні і становлять левову частку усіх документів про випадки голодування, смерті й канібалізму на території Донецької області».*

В офіційних джерелах кількість жертв Голодомору на Донеччині становить 104000. Станіслав Бледнов стверджує, що то кількість померлих, зафіксованих в офіційних звітах. Він вважає, що її потрібно подвоїти або й потроїти, бо документи губилися, свідомо знищувалися, вести облік померлих від голоду заборонялося, у багатьох випадках замість від «голоду» записували від «старості». Дане видання – помітна віха у вивченні історії нашого краю початку 30-х років ХХ ст.

Літопис українського Донбасу. Донбас у 1921-1941 рр. / [упоряд. Ю. Косенко ; ред. М. Г. Верескун-Верескун]. – Ічня : Формат, 2019. – 315 с. : іл., портр.

Книга побудована у живому, доступному для читача стилі, з використанням безпосередніх свідчень учасників тих подій, із залученням малодоступних архівних матеріалів.

При описі Голодомору в регіоні були використані унікальні щоденникові записи та фотоматеріали свідка тих подій Марка Залізняка, який народився і жив на території нинішнього Покровського району Донецької області. Деякі його фотографії увійшли навіть у шкільні підручники з історії України.

Про історію Донбасу написав і відомий японський дослідник Гіроакі Куромія.

Куромія, Гіроакі. Свобода і терор у Донбасі : українсько-російське прикордоння, 1870-1990-і роки / Г. Куромія ; пер. з англ. Г. Кьорян, В. Агеєв ; [передм. Г. Немирі]. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 510 с. : фотогр., карти.

Розділ 5 цієї книги автор присвятив темі Голодомору 1932-1933 років у Донбасі, в якому неодноразово зазначав: *«Голод тяжко вдарив по Донбасу»*. *«Повторюю ще раз: це неправда, коли кажуть, що Донбас не знав голоду»*.

Куромія приводить багато свідчень очевидців про цю страшну трагедію. Особливо, підкреслював автор, постраждала сільська місцевість: *«Села Донбасу були спустошені»*.

Про Голодомор писали Василь Василяшко і Петро Швець у виданні *«Голодомор на теренах Поділля та Донбасу»*. Автори використали архівні матеріали, повідомлення в пресі, в інтернеті, свідчення очевидців Голодомору та власні спостереження та спогади.

Василяшко, В. Ф. Голодомор на теренах Поділля та Донбасу : за матеріалами лекцій про Голодомор в Україні / В. Ф. Василяшко, П. В. Швець. – Київ : Знання України, 2015. – 59 с. : іл.

Автори розповідають про дослідження Голодомору у прикордонних колись селах Вінниччини, Хмельниччини і на територіях Донецької та Луганської областей.

Дослідження Голодомору триває. Виходять книги, в яких висвітлюються нові сторінки трагедії, відкриваються архіви, де знаходять нові свідчення про цілеспрямоване масове знищення людей, проводяться наукові та науково-практичні конференції, в тому числі й міжнародні.

Народна приказка стверджує, що *«рано чи пізно, але таємне стає явним»*. Голодомор 1932-1933 років став саме таким явищем історії. Наслідки трагедії відчуватимуться ще довго.

Голодомор забрав мільйони життів, скалічив людей фізично і морально, не дозволив народитися цілому поколінню українців. Цей злочин не має терміну давності, про що повинно пам'ятати підрастаюче покоління, аби ніколи не допустити такої катастрофи знову.

Бібліографічний огляд підготували бібліотекарі читальної зали № 1 Борщова О.А., Шило Н. О.